

Alice i Vänsterlandet

Ett autoetnografiskt projekt som gick på grund

MARLANNE LILIEQUIST är professor i etnologi vid institutionen för kultur- och medievetenskaper, Umeå universitet. Hon är för närvarande verksam inom det tvärvetenskapliga projektet "Åldrande och livsvillkor" vid Umeå universitet samt koordinator för forskningsnätverket "TantForsk!"

”h on kom gående en höstklar septemberdag längs Studentvägen i riktning mot Samhällsvetarhuset. Det var den 2 september 1969, inskrivningsdag vid Umeå universitet, och flickan hette Alice och hon var just på väg till ett av sitt livs viktigaste händelser; hon skulle registrera sig vid Socialhögskolan. Denna rituella tilldragelse markerade början på hennes inskolning till student och hennes identitetsbyte till att bli en medlem av studentvänstern. Men om det sistnämnda visste hon ännu inte om, förstås. Alice hade en ganska så touperad pagefrisyr, var rätt hårt sminkad, var klädd i en kort, vit, helveckad terylenekjol och en svart skjortblus av något glansigt rayonmaterial – eller vad det nu hette – och när byggjobbarna vid det nyligen påbörjade bygget av ett av naturvetarhusen visslade efter henne, tänkte hon smått ångestfullt: 'De ser förstås att jag inte är någon riktig student!' En intellektuell visslar man inte efter, trodde Alice, en vanlig tjej däremot fick vackert finna sig i det och förväntades till och med känna sig smickrad av det och lite oroad om man inte blev visslad efter. Hon hade minsann könskoderna i ryggmärgen, uppvuxen i inlandet som hon var och helt utelämnad till dansbandskulturens och glesbygdens stenhårda könsreglemente.

Väl framme vid Socialhögskolans korridorer blev hon ännu mer övertygad om sitt totala utanförskap i den nya världen. Där stod, satt och låg nämligen drösar av studenter tillhörande ett främmande folk, en helt annan ras än hennes: både killar och tjejer hade långt hår, arbetarskjortor, islandströjor, grova arbetarkängor, palestinaschalar och tjejerna var helt omålade. Dessa människor vistades i en annan dimension än Alice, syntes det henne, och det kändes som att alla genomskådade henne och

tänkte: 'Vad har du här att göra? Du är ju inte en av oss! Du är en bluff, du låtsas bara vara student!' Med ett sting i hjärtat upplevde hon deras ouppnåelighet; såna som de skulle aldrig ens nedlåta sig till att se såna som hon. Och tur var ju det; om deras blickar skulle råka falla på henne skulle hon snabbt bli utdömd som genomkommersialiserad dansbandsbrud med konservativ kvinnoroll och detta med all rätt, hon var allt detta, visserligen i brist på annat eftersom det i Strömsund inte fanns någon annanstans att gå än på Folkets hus, och knappt ens det. Hon ville säga till dem att hörni, jag har aldrig velat bli så här, jag försökte faktiskt vara mods på högstadiet och hade Bob Dylan skrivet på min arméjacka, men blev så isolerad eftersom alla andra gillade Sven-Ingvars så jag var tvungen att ge upp och klå ut mig i min lilla svarta klänning och högklackat och toupera upp håret och sen så blev jag såhär men det här är inte jag, ville hon säga.

Men vad skulle de bry sig om det, de här människorna skulle väl aldrig ens kunna föreställa sig de villkor som hon hade levt med och varför skulle det över huvud taget vara intressant? I Strömsund, där hon hade bott inackorderad under gymnasietiden, hade det under det senaste året börjat bli några få avancerade ungdomar som markerade sig som vänsterfolk med snickarbyxor och flätor och så, men det var endast barn till Strömsunds societet, postmästarens son och ICA-föreståndarens och såna. I alla fall som Alice uppfattade det. I alla fall var det inga skogsarbetarungar från enstakagårdarna med i deras skara, det säger ju sig självt.

Fyra år senare, en klar septemberdag 1973, står Alice vid järnverkets grindar i Luleå och försöker sälja Proletären till de arbetare som går på kvällsskiftet. Hon har

nu tagit jobb som traversförare vid NJA i en målmedvetet upplagd proletariseringkampanj från KPML(r):s sida, en strävan att få ut studentvänstern på de tunga industrierna i syfte att bygga driftceller och propagera för kommunismen. Trots att hon nödtorftigt maskerat sitt numera självklara vänsterstudentutseende med en nyinköpt hatt av vit fuskpäls, har hon hela tiden en obehagligt naggande känsla av att: 'Hjälp, de ser bergsäkert att jag inte är en riktig arbetare!'

Mellan dessa båda känslor av icke-tillhörighet har det hänt något. Alice har vuxit in i sin roll som representant för studentvänstern och det är om hennes resa in i sjuttioalets politiska värld som jag vill skriva."

Ovanstående text utgör början på en bok som aldrig blev skriven, ett projekt som kapsejsade. Dels så kapsejsade jag själv; jag insjuknade i akut leukemi och genomgick en stamcellstransplantation, dels så fann jag efter tillfrisknandet att jag saknade modet att använda mig själv som huvudsaklig informant, för Alice det var ju jag, det. Projekt "Alice" innebar att ta det fullständiga steget över till det som jag i förklädd form till stor del hade sysslat med under hela min tid som etnolog; att skriva om mitt eget sökande efter kulturell identitet.

När jag 1978 valde att börja läsa etnologi, så var det just formuleringen i kurskatalogen om att etnologi handlade om att "utforska din omvärld" som fängade mig. Nu visade det sig att ämnet handlade mycket mer om att fokusera "omvärlden" än att just utforska sig själv i relation till omvärlden, men jag gjorde ändå mitt bästa att försöka få in mina egna erfarenheter i forskningsprojektet. Billy Ehns och Barbro Kleins bok *Från erfarenhet till text* (1994) gjorde det mer tillåtet – ja, tom på-

bjudet – att göra forskarsubjektet synligt i forskningsprocessen, men därifrån till att göra sina egna upplevelser och minnen till fokus för kulturanalys var steget ändå långt. Så fort som jag tog upp mina skrivelser om "Alice" uppfylldes jag av känslan av att göra något mycket förbjudet och samtidigt ytterst personligt tillfredställande. Försvagad av min sjukdomsperiod orkade jag dock inte hålla stånd mot en tänkt ogillande kritikerkör samstämmigt hänfullt mumlande "navelskåderi".

I antologin *Ethnographically Speaking. Autoethnography, Literature, and Aesthetics* (Bochner/Ellis 2002) berättas om liknande farhågor som amerikanska forskare har haft när de använt sig av autoetnografisk metod. Andrew Sparkes skriver om hur autoetnografiska forskare kan få epitet som narcissistiska eller "self-indulgent" – njutningslysten – eller snarare benägenhet att frossa i sina egna känslor etc. Jag kommer att tänka på de omdömen som svenska kvinnliga skönlitterära författare kunde få på 1970-talet när de använde sig av sina egna upplevelser i romanform – "bekännelselitteraturen" som det så föraktfullt kallades (jfr Sarrimo 2000, Jönsson 2006). Men antologin tar också upp de vinster som kan erhållas med autoetnografien, den rika kontext och den inlevelse som kan komma till uttryck.

Efter att ha läst denna antologi samt andra böcker i den flod av autoetnografisk litteratur som alltmer har börjat komma, har jag så småningom fått mod i barm. Egentligen så har ju de autoetnografiska forskarna samma slags svårigheter, men också fördelar som de som forskar om den

egna kulturen. Exempelvis så har samiska forskare som skriver om den egna kulturen blivit kritiserade för att närheten riskerar att innebära att den analytiska skärpan går förlorad; de står för nära sitt studieobjekt för att på ett "vetenskapligt" distanserat sätt kunna analysera det. Mot detta har framförts de fördelar som stark kännedom och innanförskap kan innebära (jfr Stordahl 1996, Åhrén 2008). Jag har blivit mer och mer övertygad om att man helt enkelt bör behandla sina egna minnen och erfarenheter på samma varsamma, reflekterande sätt som andra informanternas berättelser. Efter att ha läst flera personliga, expressiva, omstörtande och för läsaren mycket givande autoetnografiska texter börjar jag inse att det kanske finns plats i forskarvärlden för den typen av vetenskap – det kanske inte längre är så förbjudet att göra kulturanalys av egna minnen och erfarenheter. Så det blir kanske en fortsättning på projektet "Alice" ändå...

SUMMARY

"Alice in the Leftwing World"
An Auto-ethnographic Project That Collapsed

The article is about an auto-ethnographic project that collapsed. The project was meant to be an analysis of the author's own journey into the world of left-politics in the 1970's. To make personal experiences the focus of cultural analysis felt like something very forbidden and at the same time very satisfying in a personal sense. The author brings forward the rewards that can be reached by auto-ethnographic methods, the rich context and involvement which can be expressed.